

TEKUĆA NACIONALNA BIBLIOGRAFIJA ČLANAKA – ZALOG ZA BUDUĆNOST

CURRENT NATIONAL BIBLIOGRAPHY OF ARTICLES – A DEPOSIT FOR THE FUTURE

Mr. Sci. Sonja Polimac

Viši bibliotekar / Senior Librarian

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH / National
and University Library of Bosnia and Herzegovina

Zmaja od Bosne 8 b, Sarajevo

sonjap@nub.ba

Sažetak: *U radu su prikazane dosadašnje aktivnosti na izradi bibliografija članaka u Bosni i Hercegovini i predložene su mjere za poboljšanje rada na tekućoj bosanskohercegovačkoj nacionalnoj bibliografiji članaka. Također, detaljno je opisana metodologija oblikovanja kriterija za odabir građe za ovu bibliografsku vrstu. Shematski su prikazani parametri koji određuju dvorazinsku metodologiju selekcije: izbor publikacije i izbor članka.*

Ključne riječi: nacionalne bibliografije članaka, selekcija građe, kriteriji izbora građe

Abstract: *The Article presents previous compilation activities of bibliographies of articles in Bosnia and Herzegovina and suggests measures for improvement of work on current BIH national bibliography of articles. Furthermore, methodology for establishment of criteria for selection of material for this bibliographical type is described in detail. Parameters that establish binary methodology of selection (selection of publication and selection of article) are schematically shown.*

Keywords: *National bibliographies of articles, criterion for inclusion of material in national bibliographies*

Prve nacionalne bibliografije članaka javljaju se još u 19. stoljeću, ali tek u drugoj polovini 20. stoljeća, razvojem ove vrste bibliografije na prostorima bivšeg SSSR-a i drugih socijalističkih zemalja, doživjele su ekspanziju i dobile veći značaj. Važnost tih bibliografija ogledala se u prvom

redu u registrovanju i praćenju naučnih informacija. Osnov za ove aktivnosti bile su preporuke UNESCO-a iz 1946. i 1950. godine. U tom vremenu i neke druge evropske zemlje prihvataju preporuke UNESCO-a i objavljuju tekuće nacionalne bibliografije članaka (dalje u tekstu bibliografije članaka). Praksa je pokazala da ni najrazvijenije biblioteke u svijetu nisu mogle u cijelosti odgovoriti zadacima proisteklim iz navedenih preporuka. Narednih dvadeset godina mišljenja teoretičara bibliotečke struke o obaveznim elementima nacionalnih bibliografija su se mijenjala (konferencije u Parizu i Kopenhagenu). Bibliografija članaka u okviru nacionalne bibliografije prešla je put od obaveznog segmenta do druge krajnosti - potpunog isključivanja iz tekuće bibliografije. Danas u praksi prihvaćena Univerzalna bibliografska kontrola (UBC) bibliografiju članaka svrstava u treću kategoriju, odnosno kao bibliografiju koja ne potpada pod kriterije UBC i univerzalne bibliografske dostupnosti (UBD). Iako fakultativna, izrada ovih bibliografija preporučuje se za male nacije, tzv. male jezike kao mogućnost iskazivanja nacionalne i kulturne specifičnosti s ciljem zadovoljenja korisničkih potreba na nacionalnom nivou.

U SFRJ zadatak izrade bibliografije članaka na državnom nivou u okviru Nacionalne bibliografije Jugoslavije imao je Bibliografski institut u Beogradu. U tom periodu neke republike (Slovenija i Hrvatska) izdavale su, sa određenim vremenskim prekidima, vlastite tekuće nacionalne bibliografije članaka. U Bosni i Hercegovini do 1990. godine bibliografije članaka i priloga u serijskim publikacijama izdavane su povremeno i na zahtjev pojedinih institucija. Navodimo samo neke: Bibliotekarstvo u bosanskohercegovačkim periodičnim publikacijama. Bibliografska građa 1945-1975, Bibliografija „Pregleda“ 1910-1912 i 1927-1941, „Bibliografija članaka iz bosanskohercegovačkih godišnjaka i periodičnih zbornika 1945-1970“, „Bibliografija franjevac Bosne Srebrene“.¹

Događanja sa kraja 20. stoljeća na našim prostorima dovela su do gašenja projekta Nacionalna bibliografija Jugoslavije, a države nastale raspadom Jugoslavije intenzivirale su izradu svojih nacionalnih bibliografija članaka i to uglavnom iz serijskih publikacija. Bibliografije u svim novonastalim državama (osim Hrvatske) rade se u okviru COBISS sistema i sve su online dostupne u bibliografskim bazama nacionalnih biblioteka, a neke, kao npr. Hrvatska bibliografija članaka, izdaju se i u papirnom obliku.

U ovom periodu u Bosni i Hercegovini neke institucije kao i istaknuti stručnjaci objavili su zapažene bibliografije.² Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine objavila je Bibliografiju priloga u serijskim publikacijama Niz C (4 sveske sa 1200 jedinica). Analitički su obrađena 22 časopisa za period 1992.-1996. godina. Bibliografija je rađena na osnovu fondova NUBiH čija je kompletnost upitna, obzirom da se radi o ratnom periodu. Ipak, cijenimo da bibliografija predstavlja pokušaj, vrijedan pažnje, da se zabilježi bar dio stvaralaštva iz tog ratnog perioda, a sa aspekta bibliotečke struke ovu bibliografiju možemo smatrati kao uvod za izradu opće nacionalne bibliografije članaka.

Kada govorimo o tekućoj bibliografiji članaka u Bosni i Hercegovini možemo konstatovati da smo na samom početku. Razlozi ovakvog stanja su mnogostruki: djelomično razgrađen bibliotečko-informacioni sistem u BiH, nedostatak legislative prilagođene novim potrebama i novom vremenu, odliv i nedostatak kadra, neregulisano kontinuirano finansiranje djelatnosti, kao i nerazumno usporavanje uključivanja bosanskohercegovačkog bibliotekarstva u sistem COBISS. Danas u sistemu COBISS.BH kao ravnopravne članice rade 33 biblioteke iz cijele države. NUBiH predstavlja nacionalni bibliografski centar i zadužena je za UBC i izradu nacionalnih bibliografija.

Izrada relevantne bibliografije članaka zahtijeva utvrđivanje određenih kriterija za izbor časopisa i selekciju članaka kao i prihvatanje određenih standarda, principa za analitičku obradu građe.

Oblikovanje kriterija za izbor građe za opću nacionalnu bibliografiju članaka

Na početku je potrebno donijeti dvije odluke formalne prirode. Prva odluka odnosi se na pitanja

treba li bibliografija slijediti prepruke UBC-a o teritorijalnoj (državnoj) pripadnosti publikacija ili uključivati i nacionalno relevantne publikacije bez obzira na državni teritorij, koristeći npr. jezički kriterij i druge. Ograničavanjem na državnu teritorijalnu pripadnost realna je mogućnost da dio pisane baštine ne bude registrovan na analitičkoj razini kao npr. članci iz inostranih serijskih publikacija, tj. da dođe do neregistrovanja publikacija nacionalnih manjina u domicilnoj državi, što se može smatrati nedostatkom ovakvih bibliografija. Međutim, teritorijalno načelo je zbog svoje dosljedne izvodivosti jednostavnije primijeniti (obavezni primjerak kao temelj izrade bibliografije).

Druga odluka odnosi se na formalna ograničenja izbora vrste serijskih i ostalih publikacija koje se analitički ne obrađuju. Uobičajeno je da se isključuju novine zbog formata, učestalosti izdavanja i karaktera sadržaja, kao i omeđene publikacije poput zbornika radova i antologija.

Bibliografski centri odlučuju o ovim formalnim kriterijima. Uobičajena je praksa da se centri opredjeljuju za prikupljanje građe po preporuci UBC-a na državnom nivou i da se isključuju novine, zbornici, antologije i serijske publikacije u elektronskoj formi.

Opće nacionalne bibliografije članaka uključuju relativno veliki broj serijskih publikacija iz kojih se svi članci ne registruju u ovoj bibliografskoj vrsti i iz tog razloga potrebno je izraditi upute.

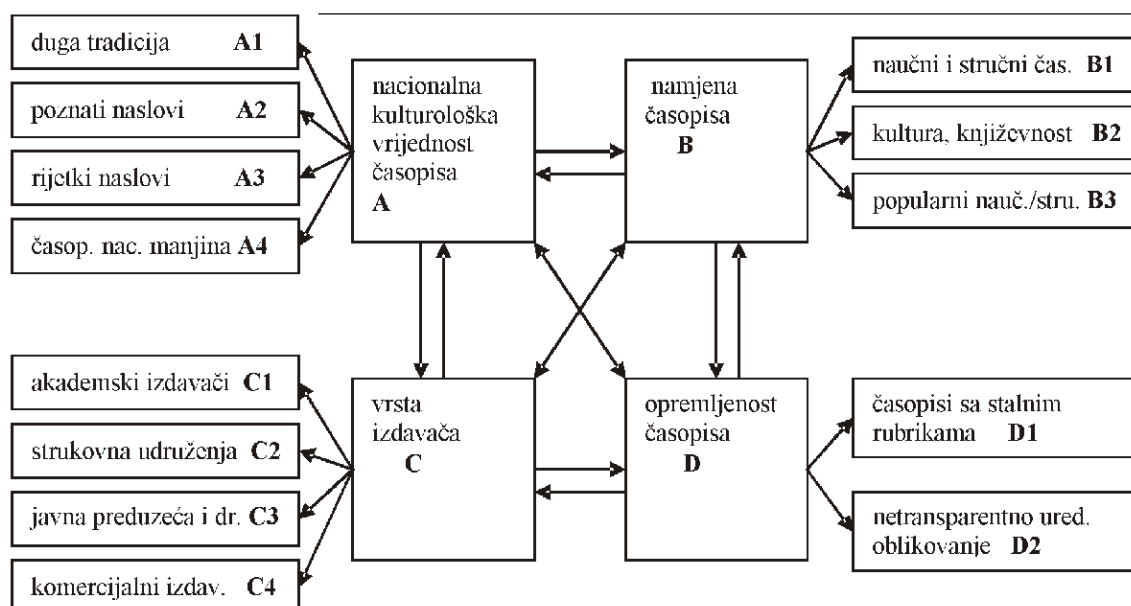
Naš cilj su članci, tj. nesamostalno objavljeni radovi, do kojih uvijek dolazimo pomoću relevantnih izvora. Publikacije koje su relevantne za nacionalnu bibliografiju su stručni časopisi, publikacije priznatih izdavača i uvaženih autora. Parametri koji se prate i utiču na konačan sud su međunarodno vrednovanje časopisa, autora priloga, kao i vjerodostojnost izvora. Konstantno se prate sadržaji časopisa i njihove uređivačke politike. Prednost se daje provjerenim, etabliranim časopisima. Kada je riječ o izdavačima, ocjenjuje se njihova stabilnost, kulturna relevantnost i dr. Vidimo da se radi o velikom broju promjenljivih međusobno zavisnih parametara. To je razlog zašto govorimo o jednom dinamičkom modelu, a ne o nekim strogim pravilima. Izbor građe temelji se na općeprihvaćenoj metodologiji koju nazivamo dvorazinskim modelom selekcije.

Izbor publikacije – prva razina

Ovaj nivo određuje koje serijske publikacije su relevantne za nacionalnu bibliografiju i kojim se parametrima one mogu nadzirati.³

U prvom koraku isključuju se publikacije izrazito lokalnog karaktera, omladinski i dječiji listovi i zbornici efemernog sadržaja, školski časopisi, godišnjaci koji ne donose veće stručne članke, časopisi većine firmi, korporativnih izdavača koji ne objavljuju stručne članke ili koji nemaju recenzentski postupak, glasila političkih stranaka, vjerskih zajednica.

Parametri koji određuju relevantnost kontinuiranog izvora (časopisa) prikazani su shematski:

Parametri u skupini **A** određuju izdanja velike nacionalne i kulturološke vrijednosti koja se u cijelosti uvrštavaju u bibliografiju. Tu su izdanja sa dugom tradicijom izlaženja, izdanja priznata u zemlji i inostranstvu, a nisu naučnog karaktera, neka specifična izdanja (rijetki naslovi u području koje pokrivaju), izdanja nacionalnih manjina koja se izdaju na državnom nivou.

Parametri u skupini **B** kategorišu časopise po vrsti i namjeni. Ova skupina uključuje naučne i stručne časopise, kao i časopise za umjetnost, kulturu i književnost. Svi članci iz naučnih i stručnih časopisa uvrštavaju se u bibliografiju. Naslovi naučno-popularnih časopisa koji zadovoljavaju kriterije iz skupine **A1-A4**, **C2-C4** i **D1** također se

uvrštavaju u bibliografiju na ovom nivou, ali izbor članaka određuje drugi nivo dvorazinskog modela.

U skupini **C** posebno su važna izdanja akademije nauka, univerziteta, fakulteta, istraživačkih instituta, kao i izdanja strukovnih i drugih društava (**C1-C2**) i kao takva uključuju se u bibliografiju. Časopisi javnih preduzeća i institucija države, kao i komercijalnih izdavača (**C3-C4**), uzimaju se u obzir ako ih možemo uvrstiti u skupne **A**, **B** ili **D1**.

Opremljenost časopisa opisuje skupina **D**. Ovi parametri ukazuju da li su časopisi recenzirani, da li imaju jasno prezentiran sadržaj, kategorisane radove ili oblikovane stalne rubrike. Svi časopisi iz skupine **A**, **B** i **C1-C2** zadovoljavaju kriterije iz **D1**.

Navodimo neke bosanskohercegovačke serijske

publikacije koje zadovoljavaju opisane kriterije i iz tih razloga predstavljaju relevantan korpus za bibliografiju članaka.⁴

Izbor članaka – druga razina

Izbor članka determiniran je izborom serijske publikacije, a sami kriteriji se utvrđuju korak po korak. U startu je moguće napraviti popise vrste članaka koji se ne popisuju, a pojavljuju se u odabranim časopisima.

Uobičajeno je da se ne obrađuju sažeci sa stručnih skupova ako su manji od dvije stranice, odgovori na pitanja ili tumačenja vezana za razne struke, popisi ili osvrti na zakone, propise, nekomentirani pregledi privrednih kretanja i slično, prikazi i izvještaji rada državnih organa vlasti i

strukovnih organizacija, društvene i lične vijesti, najave kongresa i obljetnica i drugih događanja, prikazi knjiga bez iznošenja kritičkog stava.

Selekcija mora uzimati u obzir specifičnosti naučne oblasti koju analitički prati i rukovoditi se posebnostima i tradicijom časopisa koji se bibliografski popisuje. Kriteriji koji se primjenjuju su: vrsta članka (prema uobičajenim časopisnim klasifikacijama), njegova veličina, opremljenost (sažeci, klasifikacijske oznake, reference, recenziranost), ugled autora, tematska relevantnost i aktuelnost. U pravilu, odabiru se članci koji prethodno nisu objavljivani, tj. oni koji već nisu analitički obrađeni.

Popisuju se svi članci iz naučnih časopisa koji su indeksirani u relevantnim bazama podataka. Iz ostalih časopisa popisuju se odabrani članci kad odgovaraju ranije navedenim kriterijima na prvoj razini. Razgovori i intervjui popisuju se ovisno o relevantnosti teme i ugledu sagovornika. Bilježe se razgovori sa naučnicima i umjetnicima, dok sa ostalim osobama veoma rijetko.

Za razne forme literarnih članaka generalno važi pravilo da se vrši izbor priloga po kriterijima veličine priloga i ugleda autora. Ovo važi za časopise iz skupine **C3, C4 i D2**.

Bibliografski opis za članke radi se u skladu sa smjernicama za opis sastavnica ISBD(CP), standardima ISBD(M) i ISBD(S) i uz primjenu Pravilnika i priručnika za izradu abecednih kataloga, 1. dio, Zagreb 1986., autora E. Verona. Za izradu mašinski čitljivog zapisa i razmjenu bibliografskih podataka koristi se UNIMARC format, odnosno u COBISS sistemu COMARC/B format.

Zaključak

Iako još od sedamdesetih godina prošlog vijeka bibliografije članaka imaju sporednu ulogu u nacionalnim bibliografijama, mnogi bibliografski centri izrađuju ovu vrstu bibliografija.

Istraživanje u okviru članica Konferencije direktora nacionalnih biblioteka (Conference of Directors of National Libraries - CDNL) potvrđuje da od 64 anketirana bibliografska središta njih 51% bibliografski obrađuje ovu vrstu građe.⁵

Zadatak bibliografije članaka je registrovanje stvaralaštva nekog društva zabilježenog u serijskim publikacijama, vodeći računa o nacionalnim, jezičkim i tradicijskim specifičnostima društvene

zajednice.

Kvalitet bibliografije zavisi od opremljenosti biblioteka u tehnološkom i kadrovskom smislu da odgovori tom zadatku, dosljedne primjene odabranih kriterija za izradu bibliografije, poštovanja periodičnosti izlaženja bibliografije, odgovornosti izdavača u cilju izvršenja obaveza pravovremene dostave obaveznog primjerka i kontinuiranog timskog rada bibliotekara iz cijele države.

S obzirom na karakter ove vrste bibliografije i naše društvo trebalo bi iskazati veći interes za njenu izradu. U izradi bibliografije članka trebale bi biti uključene, pored NUBBiH kao bibliografskog centra, i druge biblioteke, univerzitetske, fakultetske i specijalne, koje bi u okviru COBISS-a sistema, zajedničkim koordiniranim radom uspješno obavljale ovaj zadatak.

Svoj doprinos u izradi bibliografije članaka pored bibliotekara trebali bi da daju i izdavači, akademska zajednica, naučne institucije, odnosno ona bi trebala biti prepoznata kao trajni interes cjelokupnog društva. Bibliografija bi trebala biti ogledalo u kome se vide sve naše osobenosti, potvrda našeg postojanja danas i naš zalog za budućnost, tako da u svijetu globalizacije ne nestanemo bez traga. Bibliografija članaka je najbolji način prezentacije našeg stvaralaštva s ciljem da u svijetu znanja i napretka zauzmemo zasluženno mjesto.

Bilješke:

1. Milićević, Nada. Rekonstrukcija Bosniake na osnovu bibliografija izrađenih u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine.// Bibliotekarstvo 37-41(1992-1996), 33-35 Dotupno na: http://www.openbook.ba/bibliotekarstvo/37/37_milicevic_rekonstrukcija.htm (17.9.2007)
2. Bakaršić, Kemal. Bibliografija arheologije Bosne i Hercegovine (Edicija Bosanskohercegovačke bibliografije). Sarajevo : NUBBiH, 1999-2000.
Bibliografija doktorata nauka - znanosti Univerziteta u Sarajevu : od 1986. do 1996. godine. Sarajevo : Univerzitet, 1997.
Hajdarović, Nevenka. Forum Bosnae. Bibliografija 1997-2007. Sarajevo : Međunarodni forum Bosna, 2007.
Koprivica Jelena, Jadranka Grabovac. Bibliografija radova Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu : 1985-2000. Sarajevo : Institut za naučno-istraživački rad i razvoj, 2003.
Memija, Emina, Lamija Hadžiosmanović. Biser (Edicija Bosanskohercegovačke bibliografije). Sarajevo : NUBBiH, 1998.
Sabljaković, Biserka. Bibliografija doktorskih i magistarskih

radova odbranjenih na ekonomskim fakultetima u Bosni i Hercegovini. Sarajevo : Ekonomski fakultet, 2002.

Sabljaković, Biserka. Bibliografija Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu (1952.-2002.). Sarajevo : Ekonomski fakultet, 2002.

Velc, Ferdinand. Bibliografska građa o Bosni i Hercegovini (1488-1918). Sarajevo : NUBiH, 1991.

3. Slovnice oznake parametara preuzete iz Murati, Tomislav. Problem selekcije i određivanja kriterija za izbor građe za tekuće nacionalne bibliografije članaka. Primjer Hrvatske bibliografije niz B, Prilozi u časopisima i zbornicima.// Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 3-4(2004), 41-56. Dostupno na: www.hkdrustvo.hr/vjesnik/files/VBH_3-4_2004_murati2.pdf. (17.9.2007)

4. Časopisi opisani parametrima A1-A3:

Most : časopis za kulturu i društvena pitanja, ISSN 0350-6517. Mostar, 1974-

Naše starine : godišnjak Zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa BiH,

ISSN 0547-3136. Sarajevo, 1953-

Odjek : revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja, ISSN 0029-8387. Sarajevo, 1962-

Pregled : časopis za društvena pitanja, ISSN 0032-7271. Sarajevo, 1946-

Prilozi za orijentalnu filologiju, ISSN 0555-1153. Sarajevo, 1950-Sineast : filmski časopis, ISSN 0587-0054. Sarajevo, 1967-

Značenja : časopis za kulturu i društvena pitanja, ISSN 0352-2784, Doboj, 1982-

Život : časopis za književnost i kulturu, ISSN 0514-776X. Sarajevo, 1952-

Časopisi indeksirani u relevantnim bazama podataka – opisani parametrima B1 i B2

Acta medica saliniana, ISSN 1840-3956. Tuzla, 1972-

Bosnian journal of basic medical sciences, ISSN 1512-8601. Sarajevo, 1998-

Herbologia, ISSN 1840-0809. Sarajevo, 2002-

Medicinski arhiv, ISSN 0350-199X. Sarajevo, 1947-

Muzika : časopis za muzičku kulturu, ISSN 1512-5297. Sarajevo, 1997-

Pedijatrija danas, ISSN 1840-0914. Tuzla, 2005-

Radovi Poljoprivrednog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, ISSN 0033-8583, Sarajevo, 1947-

Sarajevo Journal of Mathematics, ISSN 1840-0655, Sarajevo, 2005-

Veterinaria : zbornik radova iz oblasti animalne proizvodnje, ISSN 0372-6827. Sarajevo, 1951-

Časopisi akademija, institucija i društava – opisani parametrima C1-C3

Akademija : časopis za umjetnost i kulturu, ISSN 1840-1856. Široki Brijeg, 2006-

Arhivska praksa, ISSN 1512-5491. Tuzla, 1998-

Bosniaca, ISSN 1512-5033. Sarajevo, 1996-

Glasnik hemičara i tehnologa Republike Srpske, ISSN 0354-7450. Banja Luka, 19?

Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Prirodne nauke, ISSN 0581-7528. Sarajevo, 1945-

Mostariensia : časopis za humanističke znanosti, ISSN 1023-8638. Mostar, 1994-

Naše šume : časopis za unapređenje šumarstva, hortikulture i očuvanje okoline, ISSN 1840-1678. Sarajevo ; Mostar, 2003-

Posebna izdanja / Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Odjeljenje društvenih nauka, ISSN 0353-6297. Sarajevo,

Voda i mi, ISSN 1512-5327, Sarajevo 1996-

5. Holley, Robert P. Results of Survey on bibliographic control and national bibliography, IFLA Section on bibliography.

Dostupno na: www.ifla.org/VI/1/icnds/icnbs.html Dostupno na: <http://www.ifla.org/VI/3/icnbs/preconf.pdf>

Literatura:

Greer, Roger C. "National bibliography". *Library Trends* 15, no. 3 (January 1967): 350-377. *Library, Information Science & Technology Abstracts*, EBSCOhost (accessed November 24, 2008). Dostupna na:

http://www.ideals.uiuc.edu/bitstream/2142/6324/1/librarytrendsv15i3e_opt.pdf

Maceviciute, Elena, Janonis Osvaldas. Conceptions of Bibliography in the Russian Federation. The Russian Phenomenon of Bibliographic Theory.// *Libri: International Journal of Libraries & Information Services* 54, 1(Mar. 2004),

3 0 - 4 2 . D o s t u p n o n a : <http://www.librijournal.org/pdf/2004-1pp30-42.pdf>

Milićević, Nada. Rekonstrukcija Bosniake na osnovu bibliografija izrađenih u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine.// *Bibliotekarstvo* 37-41(1992-1996), 33-35 Dostupno na : http://www.openbook.ba/bibliotekarstvo/37/37_milicevic_rekonstrukcija.htm

Murati, Tomislav. Problem selekcije i određivanja kriterija za izbor građe za tekuće nacionalne bibliografije članaka. Primjer Hrvatske bibliografije niz B, Prilozi u časopisima i zbornicima.// *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 47, 3-4(2004), 41-56. D o s t u p n o n a : www.hkdrustvo.hr/vjesnik/files/VBH_3-4_2004_murati2.pdf. (17.9.2007)